

Posudek na dizertační práci:

Injekce a obrázek za statečnost: očkování v ordinacích

Autorka: Tereza Divíšek

.....

Ve své dizertační práci se autorka Tereza Divíšek věnuje zajímavému a důležitému tématu, čímž je situace očkování, jeho prožívání, podle jejích slov – jeho aktérské obrazy. Autorka se snaží uchopit toto téma pomocí jakési fenomenologické analýzy, jde jí o zachycení kolektivů těl, podob těl, jejich prožívání, sebe-vnímání v neoddělené dualitě být tělem se subjektivním vnímáním a zároveň tělo mít jako objekt. Navíc přizývá do jisté míry i perspektivu sítě aktérů a neo-materiální a relacionistické přístupy, když se ptá po kolektivech těl, nejasnosti hranic tělesnosti a jejich propustnosti a po paměti očkování. To vše je rámováno konceptualizací *časoprostorové existence očkovaného těla* – práce se věnuje jeho mnohačetným *prostorům* v podobě propustnosti, pocitům bolesti i jeho *časovosti* v podobě tří různých forem paměti – bio-imunní, sociálně-kolektivní a paměti žitých zkušeností. Analýzy těchto tří forem paměti považuji za velmi zajímavé.

Podstatnou část textu čtu již podruhé – poprvé jako součást malé obhajoby – a líbí se mi změny, které finální text obsahuje oproti původní verzi. Je lépe členěný, dává více smysl, je propracovanější do detailu. K některým částem však mám stále připomínky.

Jako **hlavní analytické otázky** si autorka klade tyto: „S jakými formami paměti aktéři pracují? Jak jsou formy paměti spojené s vnímáním očkování? Jaké kolektivy těl v jejich výpovědích o paměti a očkování vznikají? Jaké jsou souvislosti mezi pamětí, jejími formami, vnímáním očkování a kolektivy těl? Jakou roli hraje paměť v očkovacích praxích ordinací? Jak se zde aktéři prostřednictvím bolesti vztahují k očkování? Jak vnímaná bolest formuje dění v ordinacích, očkovací praxe a zúčastněné kolektivy těl?“ (str.7)

Ráda konstatuji, že se paní Divíšek na tyto otázky odpovědět podařilo. Velmi oceňuji snahu Terezy Divíšek o přístup zaměřený na tělo a tělesnost, skrze nějž se snaží odklonit pozornost od polarizovaných aspektů očkování, rozhodování o něm, názorů na něj, jeho politizace apod. Jak píše na str.4: „očkování není totiž pouze tím, jak o něm mluvíme při snahách argumentovat o prospěšnosti či rizikovosti vakcín. Očkování je také tvořeno způsoby, jak jej zažíváme.“ Paní

Divíšek zajímají podle jejích vlastních slov obrazy očkování, které mají aktéři spojené s očkováním (str.8). Moc pěkně se staví ke specifické situovanosti jednotlivých i kolektivních těl v ordinacích a jejich horizontu vědění a mikroúrovni žitého, vnímané zkušenosti těla.

Metodologicky dizertační práce sleduje kvalitativní design výzkumu a kombinuje pozorování a polostrukturované rozhovory s různými aktéry (lékaři, rodiči, experty na právo, média, umění). Co bych ráda zdůraznila, je i reflexe vlastní pozicionality autorky, když píše, že její vlastní tělo je zapojeno do výzkumu stejně jako těla ostatních aktérů a aktérek (str.16). Co mi přijde stále trochu problematičtější, je: 1) nedostatečný popis vzorku v části, která navazuje na polostrukturované rozhovory (mám tím na mysli zejména sociodemografické údaje – jakákoli strukturace vzorku) a 2) definice výzkumu jako etnografie při poměrně krátkém čase stráveném samotným pozorováním (cca 70 hodin, tedy přibližně jeden týden) je podle mne ne úplně dobře. Etnografie ale není jen o pozorování, ale také o psaní a interpretaci, analýze. A zde vidím v textu největší rezervy.

Co se týče **konceptuální části propojené s analýzou**, kapitola o těle je bohužel opět tou nejslabší částí práce. Jsou zmíněny základní reference (Douglas, Foucault, Mol, Scheper-Hughes/Lock – posléze Schildrick a trocha Merleau-Pontyho), ale pokud na začátku autorka slibuje určitou fenomenologickou analýzu tělesnosti v otázce očkování, je škoda, že aktivně nepoužívá k analýze svých dat i přeci jen soudobější teoretické texty, které nemusí být nutně strukturalistické, ale právě řeší i prožívání, sebe-vnímání, propustnost těl – jejich immaterialitu, nejednoznačnou zkušenost (třeba a například trans-corporeal tělesnost tak jak o ní píše Alaimo, Grosz a incorporealita, fenomenologické a neomaterialistické texty o těle – např. De Landa, či analýzy vtělených emocí – téma tak fenomenologické, nebo např. koncept pharmakonu – který v sobě propojuje otázku těla i paměti, nebo immunitas/ Esposito, parasite/Serres, Deleuze, Guattari a jejich těla bez orgánů a ostatní, atd. – cokoli, co není „jen“ klasika a základ či popis základních definic konceptů). Osobně si myslím, že se nelze v tématu očkování i při fenomenologické analýze vzdát konceptu biomoci/ moci obecně.

Nicméně zmíněné příklady konceptů a analytických nástrojů a samozřejmě i mnohé další by přitom nemusely posloužit textu samoučelně, ale mohly by být součástí i dalších kapitol a hlubší analýzy. Např. kapitoly č. 4 o bolesti, která je více popisem a méně analýzou. Práce je tedy originální, ovšem pouze tam, kde popisuje svůj konkrétní výzkum a svoje zkušenosti z terénu. Co se týče analýzy, tak ta na mnoha místech chybí.

Na druhé straně to, jak Tereza Divíšek pěkně propojuje v závěru práce paměť, téma bolesti propustnost těl a situaci očkování – je velmi pěkné. Také zmínky o důvěře v rodiče, či téma expertízy rodičů je velmi zajímavé. Shrnuto, práce paní kolegyně Divíšek rozhodně stojí za přečtení.

Formálně: Práce je psána pěkným, srozumitelným jazykem, velmi čtivě, ale určitě by jí prospěla jazyková korektura. Obsahuje více než méně různých překlepů, chybných slovních tvarů, zvláštního užívání závorek, chybné bibliografie či gramatických chyb.

Práci rozhodně i přes výše zmíněné výhrady **doporučuji k obhajobě**, autorka prokázala schopnost realizovat samostatný výzkum.

Zde pár mých otázek do debaty:

- Jaké jsou přesně sociodemografické charakteristiky respondentů? Proč v textu chybí?
- Lze „mocenská utváření těl“ oddělit od žitého světa? Lze vůbec oddělit politiku očkování od jeho žité zkušenosti?
- Je „kolektiv těl“ totéž jako „skupina aktérů“? A jak tyto skupiny aktérů souvisejí s vaší analýzou a konceptualizací těla a tělesnosti?
- Co přesně myslíte tou „univerzalitou tělesnosti“, popřípadě, co přesně myslíte vyvracením „představy univerzálního, individuálního těla“? (str.26)

Eva Šlesingerová

6.9. 2024